

Istraživanje povezanosti nekih obrazovnih faktora i stavova srednjoškolaca o osobama homoseksualne orijentacije

IVAN KULIŠ i DORA PETROVIĆ

Cilj ovog istraživanja je ispitati stavove učenika srednjih škola prema gejevima i lezbijkama, njihovo znanje o homoseksualnosti i opaženo nasilje prema učenicima za koje se sumnja ili zna da su homoseksualne orijentacije. Dodatno nas je zanimalo razlikuju li se učenice i učenici, te oni koji pohađaju gimnazijske i strukovne programe, u svojim stavovima i znanju. Sudjelovalo je 239 učenika četvrtih razreda iz šest različitih gimnazija i strukovnih škola u Zagrebu koji su na nastavi ispunjavali upitnik. Pokazalo se da učenici strukovnih škola imaju negativnije stavove prema gejevima i lezbijkama te slabije znanje o homoseksualnosti od učenika gimnazija. Osim toga, dobivena je pozitivna povezanost između stava i znanja o homoseksualnosti, točnije – što je znanje bilo lošije i stav je bio negativniji. Sukladno s tim, učenici strukovnih škola češće su svjedočili nasilju prema homoseksualnim učenicima svoje škole. Budući da negativni stavovi i učestalo nasilje koje je prisutno u svim školama može negativno djelovati na mentalno zdravlje učenika homoseksualne orijentacije, rezultati ovog istraživanja imaju važne praktične implikacije. Nastavno osoblje trebalo bi pružanjem znanstveno utemeljenih informacija o homoseksualnosti biti uključnije pri suzbijanju predrasuda i sprječavanju nasilja prema ovoj manjinskoj skupini.

Ključne riječi: gej, lezbijka, stavovi, vršnjačko nasilje, srednja škola

Uvod

Unatoč tome što pitanje položaja i ravnopravnosti seksualnih manjina u RH zadnjih godina dobiva na važnosti, tema seksualne orijentacije u školama i tijekom obrazovanja često se izbjegava. Prema izvještaju Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova o provođenju građanskog i zdravstvenog odgoja u školama (2015) ova tema se izvodi najmanje od svih modula. Istovremeno, na temelju postojećih podataka istraživanja građanskog odgoja i političke pismenosti srednjoškolaca, čini se kako je znanje srednjoškolaca o seksualnoj orijentaciji relativno slabo te kako srednjoškolci imaju negativne stavove prema gejevima i lezbijkama (Bagić i Gvozdanić, 2015; Kovačić i Horvat, 2016). Općenito, hrvatska i strana istraživanja usklađena su u tome da negativnije stavove prema homoseksualnim osobama imaju muškarci te niže obrazovane osobe (Kamenov, Jelić i Huić, 2014). Pritom se očekuje da će

stavovi muškaraca biti pozitivniji prema lezbijkama nego prema gejevima, a da se stavovi žena neće razlikovati ovisno o rodu homoseksualne osobe (Herek, 2000). Iako istraživanja pokazuju da niže obrazovane osobe imaju negativnije stavove (Huić, Jugović i Kamenov, 2015), trenutno ne postoje istraživanja koja su uspoređivala stavove osoba na istom stupnju obrazovanja, ovisno o nastavnom programu srednjoškolaca. Kao hipotezu pretpostavili smo da će sukladno tome učenici gimnazija imati pozitivniji stav od učenika strukovnih škola s obzirom da češće nastavljaju daljnje formalno obrazovanje te u sklopu nastavnog programa imaju obvezne predmete na kojima se spominje tema homoseksualnosti (primjerice sociologija i psihologija). Prethodna istraživanja pokazuju i zabrinjavajuću rasprostranjenost verbalnog i fizičkog nasilja prema osobama za koje se sumnja da su homoseksualne orijentacije (Hodžić i Bijelić, 2012; prema Lori, 2016). Bontempo i D'Augelli (2002) navode kako je svakodnevno suočavanje mladih LGBT osoba s vršnjačkim nasiljem pogubno po njihovo mentalno zdravlje. S tim da autori navode da su LGBT osobe suočene s visokom razinom nasilja u školama sklonije suicidalnim mislima nego heteroseksualni učenici izloženi istoj razini nasilja s obzirom da često nemaju podršku obitelji ni okoline. Nadalje, analizom relevantnih

Ivan Kuliš, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju, ORCID: 0000-0001-5602-4421.

Dora Petrović, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju, ORCID: 0000-0001-5602-4421.

predmeta strukovnih škola te analizom društvenih i humanističkih predmeta, pronađeni su diskriminatorni sadržaji u udžbenicima (Brumen, 2012; prema Lori, 2016). Primjerice, homoseksualnost se u udžbenicima biologije spominje samo u vezi sa spolnim bolestima, naročito HIV-om. Edukacija u Hrvatskoj o toj temi nije sustavna i često je prikazana u negativnom kontekstu.

Stoga je cilj ovog istraživanja bio ispitati stavove srednjoškolaca prema homoseksualnim osobama, njihovo znanje o homoseksualnosti i količinu opaženog nasilja u školi prema osobama za koje se sumnja ili zna da su homoseksualne orijentacije. Zanimalo nas je postoje li razlike u stavu, znanju i opaženom nasilju kod učenika gimnazija i strukovnih škola. Provjeravana je i povezanost količine znanja učenika i njihovog stava s obzirom na očekivanje da će učenici koji imaju više znanja o homoseksualnosti imati i pozitivnije stavove prema istima. Također, htjeli smo provjeriti hoće li u školama u kojima učenici imaju bolje znanje o temi seksualne orijentacije biti manje opaženog nasilja. Učenici su između ostalog upitani i o svom mišljenju koliko bi se tema homoseksualnosti trebala spominjati u sklopu obavezne nastave, koliko se u stvarnosti spominje te na kojim školskim predmetima.

U ovom su istraživanju sudionici bili učenici četvrtih razreda srednje škole zato što su upravo oni najdulje u formalnom obveznom školskom sustavu te su razvojno u razdoblju prelaska u odraslu dob kada je važno afirmirati svoje vlastite stavove i identit (Arnett, 2000, prema Huić, Jugović i Kamenov, 2015). Osim toga, nalaze se na prekretnici života u kojoj napuštaju školu s određenim stavom, a s obzirom na to da neki učenici ne nastavljaju daljnje akademsko školovanje, ovdje i završava uloga obrazovnog sustava za njih kao individue. Istraživanje je provedeno u sklopu Istraživačke sekcije Udruge studenata psihologije „Stup“ na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Osmislili su ga i proveli studenti Ivan Kuliš i Dora Petrović pod mentorstvom doc. dr.sc. Aleksandre Huić.

Problemi

1. Postoji li razlika u stavu učenika četvrtih razreda srednjih škola prema homoseksualnim osobama s obzirom na:
 - a) rod sudionika istraživanja,
 - b) nastavni program u školama?

2. Postoji li povezanost znanja o homoseksualnosti i stava prema homoseksualnim osobama?

3. Postoji li razlika u znanju učenika četvrtih razreda srednjih škola o homoseksualnosti s obzirom na nastavni program u školama? Odnosno, ovisno o tome pohađaju li učenici gimnaziju ili strukovnu školu, hoće li se razlikovati u broju točnih odgovora na tvrdnje o homoseksualnosti?

4. Ispitati količinu nasilja nad homoseksualnim učenicima u srednjim školama te postoji li razlika u količini opaženog nasilja između učenika strukovnih škola i gimnazija.

Hipoteze

1. a) Učenice općenito imaju pozitivniji stav prema homoseksualnim osobama od učenika, s tim da učenici imaju pozitivniji stav prema lezbijkama nego prema gejevima. Stav učenica prema gejevima i lezbijkama se ne razlikuje.
 - b) Učenici strukovnih škola općenito imaju negativniji stav prema homoseksualnim osobama od učenika gimnazija.
2. Postoji povezanost između znanja o homoseksualnosti i stava učenika prema homoseksualnim osobama. Što učenici imaju bolje znanje, to imaju i pozitivniji stav.
3. Učenici gimnazija imaju bolje znanje o homoseksualnosti od učenika strukovnih škola.
4. U školama u kojima prevladava negativniji stav učenika prema homoseksualnim osobama, učenici će svjedočiti većoj količini nasilja nego učenici drugih škola. Uz hipotezu da u strukovnim školama vlada negativniji stav – tamo će učenici biti izloženi većoj količini opaženog nasilja nego u gimnazijama.

Metodologija

Istraživanje je provedeno u drugom polugodištu školske godine 2016./2017. na učenicima četvrtih razreda tri gimnazije i tri strukovne škole različitih smjerova u Zagrebu. Sudjelovalo je 239 učenika, 49,2% učenica te 50,8% učenika, od kojih je 50,2% iz strukovnih škola, a 49,8% iz gimnazija. Učenici su ispunjavali upitnik koji je sadržavao Herekovu

skraćenu skalu za ispitivanje stava prema gejevima (ATG) i lezbijkama (ATL) (Herek, 1998), blok tvrdnji opaženog nasilja prema gejevima i lezbijkama, niz tvrdnji za provjeru znanja o homoseksualnosti, pitanja vezana uz spominjanje homoseksualnosti u njihovom srednjoškolskom obrazovanju te kratki sociodemografski upitnik. Herekova skraćena skala sadrži pet tvrdnji za ispitivanje stava prema gejevima te pet prema lezbijkama. Sudionici su trebali označiti svoje slaganje sa zadanim tvrdnjama na skali od 1 do 5. Pri obradi podataka o stavovima korišteni su podaci isključivo heteroseksualnih učenika. Znanje se ispitivalo procjenom točnosti deset tvrdnji o homoseksualnosti čija je točnost bila utvrđena u skladu s dokumentima Američke psihološke organizacije (2008, 2010). U bloku pitanja povezanih sa školom koju sudionici pohađaju, ispitivana je čestina i sadržaj spominjanja tema vezanih uz homoseksualnost na nastavi, školski predmeti na kojima se ova tema pojavljivala te količina i vrsta opaženog nasilja prema učenicima homoseksualne orijentacije. Opaženo nasilje ispitivali smo četirima tvrdnjama za koje su učenici na ljestvici od 1 do 4 trebali

procijeniti koliko su često svjedočili opisanom nasilju u školi. Ispitivalo se opažanje neprijateljskog tretiranja, verbalnog nasilja te lakšeg i težeg fizičkog nasilja. Podaci su prikupljeni na nastavi u školi u dogovoru s ravnateljima i profesorima te uz pristanak svakog učenika na sudjelovanje. Učenici su bili upoznati s pravom odustanka od sudjelovanja u istraživanju u bilo kojem trenutku ispunjavanja upitnika. Sudjelovanje na istraživanju bilo je anonimno i dobrovoljno te su podaci obrađivani isključivo na grupnoj razini radi zaštite privatnosti sudionika.

Rezultati

Rezultati istraživanja pokazali su da učenici imaju negativne do blago pozitivne stavove prema gejevima i lezbijkama (Tablica 1). Općenito su stavovi prema gejevima negativniji nego stavovi prema lezbijkama. Pritom su osobe muškog spola imale pozitivniji stav prema lezbijkama nego prema gejevima (Slika 1), dok se stav osoba ženskog spola prema gejevima i lezbijkama nije razlikovao ($F_{INT}(1/210)=17,224; p<.01$).

Tablica 1. Stav učenika prema gejevima i lezbijkama izraženi u postotcima koliko se slažu od 1 do 5 za svaku tvrdnju pri čemu 1 označava da se u potpunosti ne slažu, 3 da se niti slažu niti ne slažu, a 5 da se potpuno slažu s tvrdnjom ($N=211$).

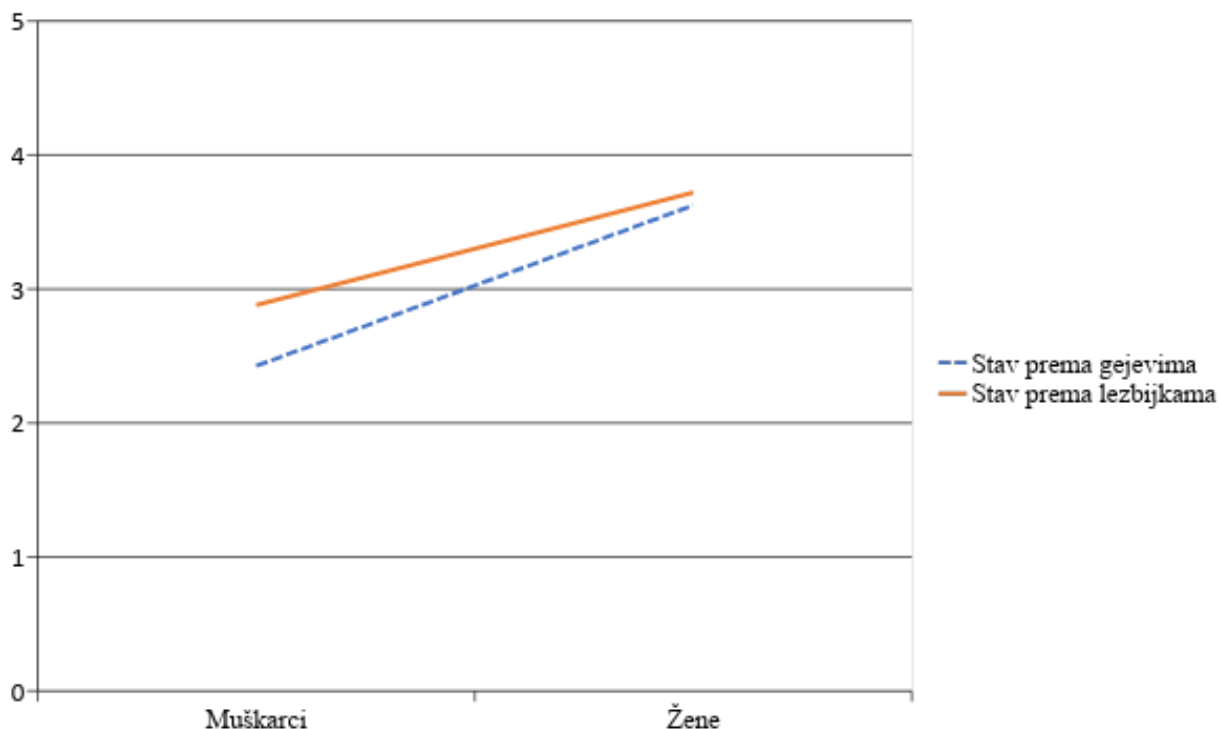
	1	2	3	4	5
1. Seksualni odnos između dva muškarca je jednostavno pogrešan.	38,6	8,2	13,9	10	29,3
2. Smatram da su gej muškarci odvratni.	43	11,8	16,1	6,5	22,6
3. Muška homoseksualnost je prirodni oblik ljudske seksualnosti.	40,4	10,7	16,4	10	22,5
4. Muška homoseksualnost je perverzija.	45,7	10,4	21,2	5,4	17,3
5. Muška homoseksualnost je samo drugačiji životni stil koji ne bi trebalo osuđivati.	17,1	8,9	15	17,5	41,4
1. Seksualni odnos između dvije žene je jednostavno pogrešan.	44,3	8,6	16,4	9,6	21,1
2. Smatram da su lezbijke odvratne.	53,8	13,3	15,8	5,7	11,5
3. Ženska homoseksualnost je prirodni oblik ljudske seksualnosti.	32,3	11,1	16,8	14	25,8
4. Ženska homoseksualnost je perverzija.	45	11,9	23	7,2	12,9
5. Ženska homoseksualnost je samo drugačiji životni stil koji ne bi trebalo osuđivati.	11,8	8,6	15,7	17,5	46,4

Statističkom obradom utvrđeno je da učenici gimnazija imaju pozitivniji stav o gejevima i o lezbijkama nego učenici strukovnih škola ($t(212)=7,349; p<.01$) čime je potvrđena prva hipoteza. Nadalje, zanimalo nas je kakvo je znanje učenika o homoseksualnosti.

Učenicima smo prezentirali različite tvrdnje o homoseksualnoj orijentaciji od kojih su neke bile točne, a neke netočne, a njihov je zadatak bio zaokružiti DA ukoliko smatraju da je tvrdnja točna i NE ukoliko smatraju da je tvrdnja

netočna. U Tablici 2 prikazani su postoci odgovora učenika.

Znanje učenika o homoseksualnosti općenito je slabo. Čak oko 50% učenika misli da je homoseksualnost neki oblik poremećaja ili bolesti, da je homoseksualnost izbor te da dijete

Slika 1. Prikaz interakcije roda učenika i stava prema gejevima odnosno lezbijkama pri čemu veća vrijednost označava pozitivniji stav (N=211).

koje je odraslo s roditeljima homoseksualne orijentacije ima veću vjerojatnost postati gej ili lezbijka. Osim toga više od četvrtine učenika smatra da je seksualnu orijentaciju moguće promijeniti terapijskim postupkom te su skloni predrasudi da su svi gejevi feminizirani. Jedan od zabrinjavajućih podataka je da skoro jedna petina učenika smatra da je većina homoseksualaca zaražena HIV-om. Korelacijska analiza pokazala je povezanost između znanja i stava, pri čemu učenici koji znaju više, imaju i pozitivniji stav ($r=0,756$, $p<.01$) te je s tim potvrđena i druga hipoteza. Potvrđena je i treća hipoteza, učenici gimnazija prosječno znaju više o homoseksualnosti od učenika strukovnih škola ($t(194)=-8,415$; $p<.001$). Pri čemu su učenici strukovnih škola u prosjeku imali pet točnih odgovora, a učenici gimnazija osam točnih odgovora od mogućih deset.

Tablica 2. Znanje učenika o homoseksualnoj orijentaciji (N=211).

	DA	NE
1. Homoseksualnost je neki oblik poremećaja ili bolesti.	50,0	50,0

2. Osobe same biraju koji spol će ih privlačiti, a koji ne.	51,2	48,8
3. Neki uspješni znanstvenici ili neke povijesno značajne osobe bile su homoseksualne orijentacije.	92,4	7,6
4. Seksualnu orijentaciju moguće je promijeniti terapijskim postupkom.	26,0	74,0
5. Homoseksualnih osoba bilo je i prije dvije tisuće godina.	82,9	17,1
6. Dijete koje je odraslo s roditeljima homoseksualne orijentacije ima veću vjerojatnost postati gej ili lezbijka.	48,8	51,2
7. Homoseksualnost je izbor.	55,9	44,1
8. Svi gejevi su ženskasti.	26,6	73,4
9. Sve lezbijke su muškobanjaste.	10,7	89,3
10. Većina homoseksualaca je zaražena HIV-om.	19,6	80,4

*sivom bojom označene su tvrdnje koje su točne prema Američkoj psihološkoj organizaciji i rezultatima istraživanja (vidi APA, 2008; 2010)

Učenike smo pitali i o nasilju prema homoseksualnim osobama kojem su sami

svjedočili u svojoj školi. Najprisutnijim oblikom nasilja pokazalo se nazivanje pogrđnim imenima. Manji je postotak učenika izjavio da su svjedočili lakšim ili težim ozljedama nekog za koga se zna ili sumnja da je homoseksualne orijentacije (Tablica 3). Statističke analize pokazale su značajnu razliku u količini nasilja u sve četiri kategorije nasilja (neprijateljsko

tretiranje ($t(236)=5,002$; $p<.01$), nazivanje pogrđnim imenima ($t(236)=4,463$; $p<.01$), lakše ($t(236)=3,666$; $p<.01$) i teže fizičko ozljeđivanje ($t(236)=2,653$; $p<.01$) između učenika strukovnih škola i gimnazija. Učenici strukovnih škola u većem su broju svjedočili svim vrstama nasilja nego učenici u gimnazijama, međutim nasilje je prisutno u svim školama.

Tablica 3. Zastupljenost određene vrste nasilja u srednjim školama prema osobama homoseksualne orijentacije ($N=239$).

Svjedočio/la sam da je netko osobu za koju sumnja/zna da je homoseksualne orijentacije...	Nikad	Jednom	Nekoliko puta	Često
Neprijateljski tretirao	127	42	46	23
Nazivao pogrđnim imenima	77	34	61	66
Lakše fizički ozljedio	207	18	8	5
Teže fizički ozljedio	225	4	6	3

Dodatno, učenike smo pitali na kojim školskim predmetima su govorili o homoseksualnosti u školi. Kao najčešći odgovor navodili vjeronauk i etiku, a zatim sociologiju, psihologiju, hrvatski jezik i biologiju (Tablica 4). Pritom su oni kojima je izborni predmet vjeronauk imali statistički značajno negativniji stav od onih kojima je izborni predmet etika ($t(206)=6,029$; $p<.01$). Prosječna vrijednost u stavu za učenike kojima je vjeronauk izborni predmet iznosila je 2,1, dok je za učenike kojima je pak etika izborni predmet prosječna vrijednost u stavu prema homoseksualnim osobama iznosila 2,5. Pritom je vrijednost 1 označavala krajnje negativan stav, a vrijednost 5 krajnje pozitivan stav. Učenici koji su pohađali vjeronauk imali su u prosjeku blago negativan stav, a učenici koji su pohađali etiku imali su u prosjeku neutralan stav prema gejevima i lezbijkama.

Tablica 4. Deskriptivni podaci frekvencije odgovora DA ili NE ovisno o tome je li se na pojedinom školskom predmetu raspravljalo o homoseksualnosti ili nije uz izračunati postotak zastupljenosti pojedinog školskog predmeta u odgovorima ($N=211$).

Školski predmet	Postotak zastupljenosti pojedinog školskog predmeta u odgovorima		
	DA	NE	
Hrvatski jezik	57	152	27,27
Strani jezik	21	189	10
Biologija	55	154	26,32
Vjeronauk	122	40	75,31
Etika	70	25	73,68
Psihologija	70	71	49,65
Sociologija	69	70	49,64

Filozofija	10	95	9,5
Drugi predmeti	7	186	3,62

Učenike smo pitali i u kojoj mjeri smatraju potrebnim učiti u školi o temi homoseksualnosti. Pritom je najviše učenika smatralo potrebnim na nastavi raspravljati o problemima homoseksualaca (Tablica 5), a gotovo 90% učenika smatra da bi u nekoj mjeri trebalo govoriti o homoseksualnosti na nastavi u srednjoj školi.

Tablica 5. Prikaz frekvencija odgovora na pitanje u kojoj mjeri je potrebno učiti o temi homoseksualnosti na nastavi ($N=215$).

U kojoj mjeri smatrate potrebnim učiti o temi homoseksualnosti u srednjoj školi?	N
Uopće ne	34
Samo spomenuti postojanje	46
Osnovne činjenice	27
Raspravljati o problemima homoseksualaca	92
Organizirati i dodatna predavanja uz redovnu nastavu	16

Rasprava

Rezultati koji su dali odgovor na prvi problem pokazali su postojanje razlika u stavu učenika ovisno o nastavnom programu, odnosno da učenici strukovnih škola prosječno imaju negativniji stav prema homoseksualnim osobama od učenika gimnazija. Osim toga, složenom ANOVA-om dobiveni su podaci kojima se potvrdila prva hipoteza o razlikama u stavu prema lezbijkama i gejevima ovisno o rodu sudionika. Učenice općenito imaju pozitivniji stav prema homoseksualnim osobama od učenika, s tim da učenici imaju

pozitivniji stav prema lezbijkama nego prema gejevima, dok se stav učenica prema gejevima i lezbijkama ne razlikuje (slika 1). Ovakvi rezultati slažu se s drugim hrvatskim istraživanjima na studentima gdje su dobiveni isti podaci o stavu s obzirom na rod objekta stava i rod sudionika (Huić, Jugović i Kamenov, 2015), ali i sa stranim istraživanjima primjerice na uzorku studenata Ball State Universityja u SAD-u (LaMar i Kite, 1998).

Drugi problem ovog istraživanja bio je provjeriti povezanost znanja i stava prema homoseksualnosti. Dobivena je pozitivna značajna korelacija, što znači da učenici koji znaju više o homoseksualnosti imaju pozitivniji stav. Dosadašnja istraživanja temeljila su se, ne vrstom nastavnog programa, već stupnjem obrazovanja kao prediktorom stava prema homoseksualnim osobama (Kozjak Mikić i Petrović, 2015). Dobiveni rezultati mnogih istraživanja pokazuju kako osobe višeg stupnja obrazovanja imaju i pozitivnije stavove prema homoseksualnosti (Bernstein i Wulff, 2014; Patrick i sur., 2013; Štulhofer, 2006; prema Kozjak Mikić i Petković, 2015). Pretpostavlja se da osobe višeg stupnja obrazovanja tijekom svog formalnog obrazovanja, koje dulje traje, češće obrađuju teme vezane uz predrasde i stereotipe te češće izlaze, što povećava kontakt sa širim socijalnim krugom (Kozjak Mikić i Petković, 2015). U skladu s time, mi smo pretpostavili da učenici gimnazija, koji u nastavnom programu imaju obavezne predmete poput psihologije i sociologije na kojima se obrađuju teme vezane uz homoseksualnost, zbog većeg činjeničnog znanja te razbijenih stereotipa imaju i pozitivnije stavove. U istraživanju provedenom u Srbiji na medicinskom osoblju i studentima medicine, pokazalo se da također oni koji imaju više činjeničnog znanja, imaju i pozitivniji stav prema homoseksualnim osobama (Dunjić-Kostić i sur., 2012). Budući da se radi o korelacijskoj analizi ne možemo tvrditi da stav učenika s vremenom može biti pozitivniji zbog toga što im se pruži više znanja o homoseksualnosti, međutim to dano znanje može umanjiti stigmatizaciju ove društvene manjine (Dunjić-Kostić i sur., 2012). Primjerice, čak polovina učenika u ovom istraživanju smatra da je homoseksualnost bolest, a isti ovakvi rezultati dobiveni su u istraživanju na prigodnom uzorku 400 učenika, studenata i odraslih stanovnika Republike Hrvatske (neobjavljeni podaci Ljetne psihologijske škole, 2003; prema Huić, Jugović i Kamenov, 2015).

Treći problem bio je ispitati postoji li razlika u znanju između učenika gimnazija i strukovnih škola. T-testom za velike nezavisne

uzorke dobivena je statistički značajna razlika u prosječnom znanju, odnosno učenici gimnazija o homoseksualnosti su u prosjeku znali više od učenika strukovnih škola. S obzirom na to da su učenici kao najčešće predmete na kojima su učili o homoseksualnosti spominjali one koji nisu u jednakoj mjeri zastupljeni u strukovnim školama kao što su u gimnazijama (psihologija, sociologija), pretpostavlja se da bi manjak tih sadržaja mogao dovesti do manje informiranosti. Kao školske predmete na kojima se najčešće govorilo o homoseksualnosti navedeni su izborni predmeti vjeronauk i etika. Učenici koji su kao izborni predmet izabrali etiku imaju značajno pozitivniji stav od onih koji su izabrali vjeronauk. Objašnjenje ovih rezultata ne mora biti samo u različitom nastavnom sadržaju ovih predmeta, već i u stavovima i preferencijama učenika koji uopće biraju ove izborne predmete. Međutim, na otvorenom pitanju gdje su učenici navodili sadržaj rasprava na određenim predmetima, pojavljivale su se znansveno neutemeljene činjenice kao predmet rasprava na nastavi vjeronauka. Kako bi se mogli donijeti konkretniji zaključci bilo bi potrebno detaljnije ispitati ovo područje, što nije bio jedan od problema ovog istraživanja, ali bi svakako bio zanimljiv predmet sljedećega.

Pri odgovaranju na četvrti problem, pitali smo učenike koliko često su svjedočili nasilju prema homoseksualnim osobama u svojoj školi. Učenici strukovnih škola svjedočili su svim vrstama nasilja više nego učenici u gimnazijama. Međutim, potrebno je naglasiti da je nasilje prisutno u svim školama. Čak 53% učenika navodi da je često ili nekoliko puta svjedočilo verbalnom nasilju prema homoseksualnim osobama, njih 13% je barem jednom svjedočilo lakšem, odnosno njih 5% težem fizičkom ozljeđivanju u školi. O problemu rasprostranjenosti nasilja prema mladim homoseksualnim osobama govori i Vijeće Europe u Rezoluciji 1728(2010) "Diskriminacija na osnovi spolne orijentacije i rodnog identiteta" (Lori, 2016), što ukazuje na to da je ovaj problem, koji ostavlja teške posljedice na mentalno zdravlje mladih homoseksualnih osoba, prisutan ne samo u Hrvatskoj već i u cijeloj Europi.

Potrebno je provesti još sličnih istraživanja koja bi potvrdila jednake rezultate. Jedno od ograničenja prikazanog istraživanja svakako je prigodni uzorak sudionika što onemogućuje generalizaciju podataka na populaciju svih srednjoškolaca grada Zagreba ili Republike Hrvatske. Iako je uzorak bio pomno biran te su uključene gimnazije i strukovne škole različitih smjerova, smatramo važnim u sljedećem istraživanju povećati uzorak

sudionika iz različitih škola različitih gradova Hrvatske. Osim toga, unatoč anonimnosti i dobrovoljnosti sudjelovanja, s obzirom da je predmet istraživanja bio osjetljive prirode, postoji mogućnost da su na neka pitanja učenici dali neiskrene ili socijalno poželjne odgovore. Učenici su upitnike rješavali na nastavi jedan pokraj drugoga u klupama što je također moglo narušiti njihovu privatnost pri ispunjavanju upitnika. Potrudili smo se svim sudionicima prije ispunjavanja naglasiti anonimnost te očuvanje njihove privatnosti, međutim buduće istraživanje bilo bi povoljnije provesti u pogodnijim uvjetima nego što su oni koji se pružaju u učionicama za vrijeme nastave.

Budući da učenici većinu svog radnog tjedna provode upravo u školi i da je to mjesto socijalnog žarišta djece i adolescenata, važno je da se svako dijete u tom okruženju osjeća ugodno i prihvaćeno. Ovim istraživanjem potvrđena je prisutnost negativnih do blago pozitivnih stavova srednjoškolaca prema homoseksualnim osobama, što se pokazalo sukladno s rezultatima istraživanja stavova među općom populacijom (Tomić, Huić i Čepulić, 2013; prema Huić, Jugović i Kamenov, 2015). Nažalost, u takvoj stresnoj okolini mlade homoseksualne osobe izložene su vršnjačkom nasilju, što narušava njihovo mentalno zdravlje i sliku o sebi u tom delikatnom razvojnom razdoblju (Kamenov, Jelić i Huić, 2014). Istraživanje Kamenov, Jelić i Huić (2014) pokazalo je da je percepcija predrasuda i diskriminacije u društvu negativni prediktor mentalnog zdravlja kod gejeva. Strana istraživanja pokazuju da osobe homoseksualne orijentacije imaju općenito lošije mentalno zdravlje od heteroseksualnih osoba (Meyer, 2003), a ove se razlike počinju pojavljivati upravo u adolescenciji te ostaju stabilne tijekom odrasle dobi (Kamenov, Jelić i Huić, 2014). Potrebno je osvijestiti ovaj problem s kojim se homoseksualna manjina učenika susreće te, sukladno s time, uvesti određene promjene u nastavni program. Školsko osoblje (prvenstveno psiholozi i nastavnici) trebalo bi biti uključnije u pružanju više znanstveno utemeljenih informacija o homoseksualnosti kako bi se obogatilo znanje učenika i time suzbile predrasude te smanjilo nasilje u školama. Takvu ideju podržavaju i srednjoškolci s obzirom da se najviše učenika izjasnilo da je na nastavi potrebno raspravljati o problemima s kojima se homoseksualne osobe susreću. Iako su škole još uvijek dosta zatvorene kad je u pitanju tema homoseksualnosti, smatramo da bi se studenti psihologije trebali aktivirati te u obliku dodatnih predavanja učenicima pružiti informacije o ovoj temi s ciljem suzbijanja diskriminacije.

Literatura

- American Psychological Association. (2008). *Answer to Your Question: For a Better Understanding of Sexual Orientation and Homosexuality*.
- American Psychological Association. (2010). *Amicus Curie U.S. vs. Windsor*.
- Bagić, D. i Gvozdanović, A. (2015). *Istraživanje političke pismenosti učenika završnih razreda srednjih škola u Hrvatskoj*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
- Bontempo, D. E. i D'Augelli, A. R. (2002). Effects of at-school victimization and sexual orientation on lesbian, gay, or bisexual youths' health risk behavior. *Journal of Adolescent Health, 30*(5), 364-374. doi:10.1016/s1054-139x(01)00415-3
- Dunjić-Kostić B., Pantović M., Vuković V. i sur. (2012). Knowledge: a possible tool in shaping medical professionals' attitudes towards homosexuality. *Psychiatria Danubina, 24*(2), 143-151.
- Herek, G. M. (1998). The Attitudes Toward Lesbians and Gay Men (ATLG) scale. U C.M. Davis, W.H. Yarber, R. Bauserman, G. Schreer i S.L. Davis (ur.), *Sexuality-related measures: A compendium*. Thousand Oaks (str. 392-394). CA: Sage Publications.
- Herek, G. M. (2000). Sexual Prejudice and Gender: Do Heterosexuals Attitudes Toward Lesbians and Gay Men Differ? *Journal of Social Issues, 56*(2), 251-266. doi:10.1111/0022-4537.00164
- Huić, A., Jugović, I. i Kamenov, Ž. (2015). Stavovi studenata o pravima osoba homoseksualne orijentacije. *Revija za socijalnu politiku, 22*(2).
- Kamenov, Ž., Jelić, M. i Huić, A. (2014). *Problemi i izazovi seksualnih manjina u Hrvatskoj. 24. ljetna psihologijska škola studenata i nastavnika Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Kovačić, M. i Horvat, M. (2016). *Od podanika do građana: razvoj građanske kompetencije mladih*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.

- Kozjak Mikić, Z. i Petković, D. (2015). Stavovi prema osobama istospolne seksualne orijentacije u sektoru zdravstva i policije. *Ljetopis socijalnog rada*, 22(3), 437-463. doi: 10.3935/ljsr.v22i2.43
- LaMar, L. i Kite, M. (1998). Sex differences in attitudes toward gay men and lesbians: A multidimensional perspective. *The Journal of Sex Research*, 35(2), 189-196. doi: 10.1080/00224499809551932
- Lezbijska organizacija Rijeka "Lori" (2016). *Smjernice za suzbijanje homofobije i transfobije te vršnjačkog nasilja na osnovi spolne orijentacije i rodnog identiteta u školama*. Rijeka: Lezbijska organizacija "Lori".
- Meyer, I. H. (2003). Prejudice, Social Stress and Mental Health in Lesbian, Gay and Bisexual Populations: Conceptual Issues and Research Evidence. *Psychological Bulletin*, 129(5), 674-697.
- Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova (2015). *Izvešće o radu za 2015. godinu*.

Abstract

The aim of this study was to measure high school students' attitude towards gay men and lesbians, their knowledge of homosexuality and perceived violence towards homosexual students among their peers in school. It was tested whether there is a difference in attitudes between female and male students and between students from schools with different programmes. 239 students from six different grammar schools and vocational schools in Zagreb participated in the study. They filled out a questionnaire on their obligatory lessons during school hours. The results showed that students from vocational schools exhibit more negative attitudes towards gays and lesbians and have less knowledge of homosexuality than students from grammar schools. A positive correlation between the attitude and knowledge of homosexuality was discovered, explaining that students who know less about homosexuality have more negative attitudes. Moreover, students from vocational schools have witnessed more violent acts towards homosexual students than the ones from grammar schools. The implication of this study is to emphasise the importance of investing in knowledge of homosexuality in high schools in order to reduce prejudices and violence towards homosexuals and improve their mental health.

Keywords: gay, lesbian, attitudes, victimisation, high school